

Legsürgősebb teendőink ¹

Irta: Ébert András, székelyderzsi lelkész.

Mélyen tisztelt Közgyűlés!

Kedves Kartársaim!

Igaza van egyik volt tanítómnak, *Prohászka* püspöknek, a nagy pacifistának, amikor a háborúról és vallásról elmélkedvén, éles szavakkal itéli el az előbbit, amelynek erőszaka megrendíti a kulturát, amely végigszánt rajtunk mint fájdalom és szenvedés, mint kín és bánat. Ránk csap, mint nagy istenitélet, mely siralomházzá változtatja el Európa száz és százezer otthonát, végigszánt és ráfekszik e lelkekre: mint nagy feketeség, mint érthetlenség, mint észbontó brutalitás, mely borzalomba és lázadásba kerget szívet és észet egyaránt.“ ²

Emellett mi lelkészek nem mehetünk el szó nélkül. Ez a borzasztó emberölés oly rémitő körülmény, amellyel számolnunk kell, amely lelkipásztori működésünkre óriási hatással van és lesz. Ezt már a jelenben érezzük és ez a borzalmas küzdelem rá fogja sütni bélyegét még inkább a jövőben minden vallási, kulturális, állami, gazdasági és szociális mozgalomra.

Mint lesz? Hogyan lesz... a háború után? Mi a teendőnk, hogy hiveinket zökkenés nélkül vihessük át a béke csendes révébe? Mit csináljunk, hogy egyházunknak leendő történetirója 50—100 év múlva a lelkesültség hangján irhasson a jelenleg élő papi generációról, mint amely hivatása magaslátán állott és a törnyosuló sötét, vészthozó fellegek elé nemcsak bátor és bizó lélekkel tekintett, hanem minden nehézség,

¹ Felolvasás a Magyarországi Unitárius Egyház Egyetemes Lelkészkörének Kolozsvárt, 1917. aug. 25-én tartott közgyűlésén.

² 1914. nov. 7-én Budapesten tartott beszédéből.

minden vért felforráló rendetlenség és a már-már veszendőnek indult tisztesség, becsület és erkölcs ellenére is, szilárdan, rendületlenül megállta helyét és szorgalmával, tette-készségével előmozdította az unitárius eszme diadalát? Száz és száz kérdés tölül fel így elménkben, hiveink is minduntalan kérdéseikkel ostromolnak, de feleletet ki tudna rájuk adni? Jóslásokba nem bocsátkozhatunk, hiszen ennek korszaka már rég lejárt, de valamire felhívja figyelmünket egyik komoly államférfiunk: *Wekerle Sándor dr.*, jelenlegi miniszterelnökünk, amikor azt mondja: „Csak egy fáklya világít be a jövő titokzatos utába s ez a logika törvénye, mely az okból következtet az okozatra.“¹

Ennek világánál tekinthetünk mi is a titokzatos jövőbe, hogy lelkipásztori működésünknek főirányelveit leszögezhessük. Többeknek talán rendkívülieknek fognak feltűnni ezen főirányelvek, de ne tévesszük el szemünk elől azt, hogy rendkívüli a mostani idő is, amely azokat sugalmazza.

Megjegyezni kívánom, hogy nem szándékom akadémikus jellegű előadást tartani, hiszen azokból bőven kijutott nekünk a teológián, azután meg gyakorlati irányú könyvek is állnak rendelkezésünkre, amelyek felölelik a lelkipásztori gondozás minden apró részletét. Utalhatok *Ürmösi József* kartársunknak: „A lelkipásztori gondozás és a gazdasági szociális kérdés“ című könyvére, amely nem lehet ismeretlen egyikünk előtt sem s a melynek talpraesett fejtegetései sokunkat szociális tevékenységre buzdíthattak. Nem tarthatok akadémikus jellegű, mindenre kiterjedő előadást azért sem, mert hiszen a lelkipásztori működésnek igen tág tere van, vagy hogy *Csifó Salamon* teológiai tanár szavaival éljek: „Nincs az az állás, mellyel szemben annyi igénnyel, sőt követeléssel állanak elő az emberek, mint a lelkészi és nincs az az állás, amelyen egy embernek annyi mindenhez kellene és kell értenie, mint a lelkészin.“²

Engedjék azért meg Kedves Kartársaim, hogy működésünknek csak főbb mozzanataira szorítkozzak, azokra, amelyeket ép ez a rémes világfelfordulás tett aktuálisokká, azokra, amelyek alkalmasak lehetnek egy nagyarányú, szívet-lelket foglalkoztató

¹ A háboru gazdasági következményei, Budapest, 1915.

² A kolozsvári unitár. koll. értesítője az 1916--17. évről, 10. old.

vita megindítására, működésünknek egyöntetűbbé és hatékonyabbá tételére és végeredményben eszméink diadalának előkészítésére! Nem engedhető meg, hogy a mi generációnk kihajjon anélkül, hogy tőle telhetőleg, az adott viszonyok figyelembe vételével ne törjön mind magasabbra és magasabbra azon az úton, amelyet egy Jézus, egy Dávid Ferenc jelölt ki számunkra, hogy utódaink ép oly büszkék legyenek mi reánk és oly kegyelettel emlegessenek, mint amily tisztelettel és szeretettel emlékezünk meg mi mindig úttörő elődeinkről. Minden vallási, minden szellemi mozgalom, mihelyt megállapodik, mihelyt csakis a multnak szelleméből élösködik, tétlenségre van kárhóztatva s idővel megmerevedik, megpenészedik és elkorhad. Erre a sorsra nem szabad jutnia a mi eszméinknek! Tisztelettel, sőt büszkeséggel tekintvén a multa, nézzünk bátran, lelkesedéssel a titokzatos jövő elé és ha munka, ha harcok árán is, de tartsuk szilárdan, erős karokkal azt a lobogót a mi kezünkben, amelyre lángbetűkkel van írva:

Aki nem halad
Máris elmaradt!

* * *

Ezek előrebocsátása után a könnyebb áttekinthetőség kedvéért lelkipásztori működésünknek főbb mozzanatait három részre osztom. Az elsőbe tartozik saját egyházközségünkben való működésünk, a másodikba távollevő hiveink érdekében kifejtett kifelé ható működésünk, míg a harmadik csoportba teszem az egyetemes egyház érdekében eszméink diadalra jutásáért kifejtett tevékenységünket.

I.

Valami nagy ujságot nem mondok avval, ha megállapítom, hogy most mindenki panasszal van teli. Az egyiknek ez, a másikkal az hiányzik, az egyiknek kevés pénze van s azért nem tud megélni, a másikkal sok van, de avval sem tudja megszerezni mindennapi kenyerét. Talán hagyján még, mikor egy családról van szó, de mit tegyen a lelkipásztor, akinek egy egész gyülekezetnek gondját kell felvennie, akinek mintegy rezoná-

tornak az összes panaszos hangokat kell felfognia. Nem csodálkozhatik senki, ha nekünk is panaszkodnunk kell! Mi, akik vezérkarunktól távol a legelső rajvonásban harcolunk, sajnosan be kell vallanunk, hogy közállapotaink nagyon elromlottak, az erkölcs, a tisztesség és becsületesség értéke a minimumra szál-
lott; sokan, látva ezt az embermészárlást „megzavarodnak Is-
tenbe és az erkölcsi rendbe vetett hitükben“; ¹ sokakat a hir-
telen jómód pazarlókká, anyagiasokká, önzökké és dölyfösökké
tett, kiket nem indít meg semmiféle magasztosabb eszme, nyil-
vánuljon az állami, társadalmi, vagy vallási téren; sokakat meg
éppen ez a „kulturbarbárság“ tett szegényekké. Szóljunk-e azon
számtalanokról, kik mégis a legtöbbet veszítettek, a támasz
nélkül maradt szülékről, az özvegyekről és árvákról, ők már
nem sokat beszélnek, de mialatt fehér lesz a hajuk, fekete gon-
dolatoktól elsötétül a lelkük.“² Hát még a leszerelés nagy
napján hazatérő, 3 év óta elnyűtt, 3 év óta szinte félig állati
életet élt véreskezű testvéreinkkel mi lesz? — De nem, nem
folytatjuk tovább panaszainkat. Bizonyos, hogy ezek a bajok
ónsullyal nehezedenek vállainkra és e rendkívüli idők óriási
feladatok elé állítottak minket, de hiszem, hogy mi ezen fel-
adatoknak meg is tudunk felelni, mert az ember eszményeiről,
magasabb rendeltetéséről le nem mondhat sohasem.

Ne felejtjük el, Kedves Kartársaim, hogy minden oknak
meg van az okozata. Ha népünk egyik-másik tekintetben hibás
is, ne keressük a szülő okot egyedül ő benne, hanem nézzünk
csak kissé szét és tegyük fontolóra, mi okozhatta népünknek
ezen, vagy azon a téren való eltévelyedését és látni fogjuk a
bajok kutforrásait, amelyek falvainkból sokszor messze-messze
elvezetnek. S ha így van, nem fogunk népünk megostromlói,
sőt sokszor hóhérai mellé állani, hanem megértő szívvvel, féltő
aggodalommal fogjuk tanítgatni. S ha sokszor hibás is volna
népünk, még akkor is a gondos, a szerető pásztor hangján szó-
lunk hozzá. Érezze, tudja meg a mi népünk, hogy mi nemcsak
lelkipásztorai, hanem barátai, testvérei vagyunk, akik aggódunk
értük és szeretjük őket.

¹ Prohászka i. beszéde.

² U. o.

S ennek kimutatására most különösen bő alkalmunk van. A mi szegény népünk lépten-nyomon tanácsadóra szorul és kihez fordulhat a legnagyobb bizalommal, mint épen lelkipásztorához Most, amikor mindenfelől lángban áll a világ és a gyűlölet vad orgiáit üli, most kell a szeretetet nemcsak hirdetnünk, hanem gyakorolnunk is. S bár sokszor nehezünkre esik is — hiszen mi is csak emberek vagyunk — de megértő szívvvel, féltő aggodalommal szeressük a mi népünket, mert ezt követeli tőlünk hazánk és egyházunk jövője. S ha ez megvan a mi szívünkben, akkor mi leszünk az összetört lelkek, a sebzett szívek, a nyomorékok és szegények lelki orvosai; a hazaszeretetet szent tűzében mi fogjuk hordani a lelkesedés zászlóját, mi fogjuk eloszlatni a kishitűek aggodalmait és a kétségbeesők rémlátomásait, mi fogunk erőt önteni, bizalmat és kitartást az elcsüggedt szivekbe; népünk üterén mi fogjuk akkor kezünket tartani és történnék bármi, legyünk meggyőződve hogy szavunknak, működésünknek akkora hatása lesz, amelyet 100 ágyutorok sem semmisíthet meg.

Talán kelleténél tovább időztem ez eszménél, de azt hiszem, Kedves Kartársaim is tapasztalhatták, hogy az összes lelkipásztori szabályok megtartása mellett is csak úgy tudunk valami eredményt elérni, ha ilyen igazán jézusi lelkületre teszünk szert s ezt fejlesztjük, ápoljuk is egymás között.

Ez a lelkület meg fogja értetni velünk, miért kell ép a gyermeknevelésre most a legnagyobb gondot fordítanunk? Már *Juvenalis* mondta ki a fenséges gondolatot: „*Maxima reverentia puero.*“ A legnagyobb figyelmet, a leggyöngédebb gondozást a gyermekre kell fordítanunk hazánk és egyházunk jövője szempontjából, mert jövődő nagyságunk csirája a gyermek. Azért tárt karokkal kell fogadnunk azt a mozgalmat, amely az anya- és csecsemő védelmét propagálja és korlátozni akarja a gyermekhalandóságot.

Ez a lelkület fölkaroltatja velünk az elesettek árva családjait, akikre fölhevhatjuk a jó emberek figyelmét.

Ez a lelkület fogékonyá fog tenni minden szenvedés iránt és ha a sok kár, törődés, gond és csapások közepette ez a lelkület erősödött meg bennünk, mi leszünk a háború leg-

gazdagabbjai, akik a béke boldog napjaiban csodákat művelhetünk vele.

II.

A szeretet olyan, mint a láng, amely ugyan elsősorban a hozzá legközelebb állókat melengeti, de sugarai ráesnek a távollevőre is. A mi lelkipásztori szerető szívünk is nem elégszik meg az itthonmaradottak gondozásával, hanem fölkeresi távollevő hiveit is, hogy azokat is buzdítsa, szeretetének nagyságáról meggyőzze. Egy rövid cikkben kimutattam nemrégiben,¹ mily óriási hordereje van annak, ha a lelkipásztor távollevő hiveivel szoros érintkezésben van. Ezt a háboru tartama alatt folytatni és a béke napjaiban fejleszteni el nem mulasztható kötelességünknek kell tartanunk.

Igen figyelemre méltó mozgalom idült ki ép innen Kolozsvárról, amely Amerikába vándorolt hitsorsosaink irányítását, lelki gondozását tűzte ki céljául. Sajnos, a közbejött háboru ezt a szép eszmét is megakadályozta teljes kifejlésében. Reméljük, hogy a béke napjaiban a félbemaradt mozgalom újra és még hatalmasabban feléled.

Aggasztó, hogy városaink, különösen Budapestnek erkölcs-telensége, a gyermek nemzést megakadályozó raffinált technikája kezd terjedni falvainkban is. A faluról városba kerülő leány sok esetben a romlott Nagyságának testi-lelki titkárja lesz és mikor hazakerül nemcsak magát rongja tovább, hanem egész környezetét is. Székelységünket szívós természete, erős magyarsága mellett, különösen a nagy gyermekáldás tartotta fenn és tette erőssé a nemzetiségekkel vívott harcaiban. Ha erről az útról letér, elcsenevészedik és úgy jár, mint a százság, amely napról-napra fogy és belátható időn belül át kell engednie községeit, kulturintézményeit az oláhoknak, akiket 50—60 esztendővel ezelőtt csak pásztorokként türtek meg községeikben.

Nagy nemzeti veszedelem ez különösen most, amikor fiaink legjava elesett a harctereken és még mindig bőven omlik a vérünk.

Városi kartársainkra e szempontból igen nagy és felelősség-

¹ Unitárius Egyház, 1917. 12.

teljes misszió várakozik, amelynek valórváltására nekünk, falusi lelkészeknek is segédkezet kell nyújtani. *Józan Miklós* budapesti kartársunk kezdett igen figyelemre méltó akciót, amikor minden hónap első vasárnapjának délutánján ifjúsági istentiszteletet tart a falvakból felkerülő hiveinknek. Mindenkinek saját falújában kellene az ifjúságot a szülők útján, vagy közvetlenül is ezen istentiszteleten való megjelenésre serkenteni. A szívből jövő, szívhez szóló szó sokat segíthetne és némelyeket egészen visszaránthatna az örvénytől. Egyházunk jövőjét tekintve annyira fontos ez a kérdés, hogy ezt külön megbeszélés tárgyává kellene tenni, hogy működésünk e tekintetben is lenne egyöntetű.

Távollevő hívünk az a 200 egynehány leleccgyermek is, akik az ország minden részében elhelyezve, unitárius szellemben nem neveltetnek. Ezek megmentéséről is sürgősen kellene gondoskodni. Nemrégiben beszélgettem a gyermekmenhely itteni igazgatójával, *dr. Genersich Gusztáv*val, aki hajlandónak mutatkozott menhelytelepeknek felállítására nagyobb unit. egyházközségekben, ahova azután csak unit. gyermeket küldene.

A szórványok ellátására — akiket szintén távollevő hiveinkhez számítok — igen jelentős lépést tett még a tavaly a háromszéki egyházkör. Megállapodásait a közbejött oláh betörés miatt nem foganatosíthatta. Az udvarhelyi egyházkörben *Pál Ferenc* esperes indítványára az idei egyházköri közgyűlés igazságosabban és méltányosabban osztotta el a szórványokat, az őszi lelkészköri közgyűlésre pedig programmpontnak és egyuttal vitatételnek ki van tűzve azok gondozásának kérdése is. Más egyházkörök jelentéseiből is azt látom, hogy ez a kérdés állandó érdeklődés tárgya, de véglegesen megoldva sehol sincsen.

Nem lehetne-e az ilyen és hasonló, egyházunk beléletét mélyen érintő kérdések tárgyalásánál olyan módszert alkalmazni, amely biztosítaná az illető kérdések végleges és egyházunk egyetemére kiterjedő rendezését. Mert mit ér az, ha 1–2 egyházkör sikerrel megold valami gyakorlati kérdést, a többi egyházkör pedig csak évek múltán és akkor is csak immel ámmal követi azt?

Ha egyházi lapjaink olyan bő terjedelemben jelennének meg, elsősorban azokban kellene a különféle kérdések megoldását tárgyalni. Sajnos, ez lehetetlennek látszik. Én a magam

részéről a következő módszert találok keresztülvihetőnek. Az egyetemes lelkészörnek ősszel tartandó közgyűlésén — mondjuk pl. a mostanin — elhatározzák, hogy melyik kérdést kellene tárgyalás alá venni és a végleges megoldás felé vinni. Komoly és beható eszmecsere után az egyetemes közgyűlés kimondaná a határozatot, hogy ezt vagy azt a kérdést kell tárgyalni. Erre ki-ki otthon a saját tudása és tapasztalása szerint kidolgozza a kérdést, amelyet a legközelebbi lelkészöri gyűlésen precizizálnának és véglegesen megalkotnák az illető egyházkör fölfogását. Ez a munka folyna minden egyházkörben egyöntetűen és mégis önállóan. Ezek után minden egyházkör megbízna egy kartársat, aki az egyházkör fölfogását a bizonyos helyen és időben tartandó értekezleten előadná, amikor is az egyetemes egyházra nézve meg lehet állapodni valami fontos kérdést illetőleg, a melyet azután még a következő egyetemes lelkészöri közgyűlésen is vita alá lehetne bocsátani és fölötte véglegesen dönteni.

Nézetem szerint ezzel elérnök azt, hogy a lehetőség szerint mindenki dolgozzék és tudását, tapasztalását állítsa csatasorba az egyetemes egyház céljaiért. Ilyenformán a hozandó határozattal mindenki szolidárisnak érezné magát, mert annak létrejöttében ki-ki segédkezett nyújtott.

Némelyik kartársunk talán munkapocsékolásnak veszi ezen nézetemet, de ezekkel szemben legyen szabad őszintén megmondani, hogy amit most csinálunk, vagy jobban mondva nem csinálunk, az meg tiszta időpocséklás. Elmulik ez a drága idő a fejünk felett és sehol semminek a látszatja. Azt se mondja senki, hogy szegények vagyunk, nem telik arra, hogy még külön értekezleteket tartsunk. Erre az a válaszom, hogy ha az apostolok is mindig szegénységüket tekintették volna, még most is a pogányságnál tartanánk. Különben azt hiszem, hogy minden egyházkörben találkozónék önként vállalkozó is bőven, akik az említett értekezletre elmennének. A költségekkel szemben előre láthatólag az az erkölcsi haszon járna, hogy egymás között inkább kifejlődnék a kartársi szeretet és az a nemes verseny, amely egyházunk jövője érdekében kell, hogy valahára meginduljon. Egyházunk világi férfiai pedig, ha látnák, hogy a pap-ság mily odaadóan dolgozik az egyház ügyeinek előbbrevitelén,

nemcsak példát venne tőlük, hanem a legnagyobb tisztelettel szemlélnék működésünket és annak keresztülvitelében segédkezet nyújtának.

III.

Előbbi indítványom tulajdonképen már lekipásztori működésünk harmadik csoportjához tartozik, mely az egyetemes egyház érdekeit és eszméink diadalra juttatását célozza.

Ha mi Kedves Kartásaim csak arra szorítkozunk, hogy egyházközségeinkben megtartsuk a jó rendet és hiveinket a szellemi és anyagi boldogság útján a tökéletesség felé vezessük, ezzel mindenesetre sokat teszünk, de véleményem szerint ez nem elegendő. Ezzel csak konzerváljuk a multat, de előrehaladásunk érdekében egy lépést sem teszünk. Nem akarok kitérni az előbbi évtizedek nagyszerű mozgalmaira, de annyit megállapíthatok, hogy nálunk bizonyos stagnáció állt be, bizonyos visszaesés, amely a jövő történetírója előtt talán az erögyűjtés korszaka, vagy a dekadencia korszaka lesz. Vajha az előbbi válnék valóra! . . .

Már 2 évvel ezelőtt, a D. F. E. 31-ik közgyűlésén, ugyancsak e helyről néhány feltűnőbb jelenségre hívtam fel figyelmüket. * Véleményem azóta nem változott. Most is azt tartom, hogy „ez a háború nyom né kül nem fog elröpülni fejünk felett. Egy ilyen, az egész világot, szívet és lelket foglalkoztató nagy esemény, amely a maga borzalmasságában is fenséges, egy ilyen nagy tömegmozgalom, tömeghatásokat fog előidézni.“ Ezek voltak szavaim két évvel ezelőtt. S hogy mennyire így van, bizonyítják a folyó események, amikor úgyszólván az egész világ, mint egy ember a demokráciáért száll sikra és ki akarja és ki fogja küzdeni azt az egyenlőséget, amely után eddigileg hasztalan sóvárgott az emberi kebel, amely a mi kereszténységünknek, specialiter a mi unitárius egyházunknak egyik alapeszméje. Ez a tömegmozgalom most még csak az államok épületét döngeti, ott sepreget és tisztogat, de erősen hiszem s e hitemet támogatja a mult történelmi tanulsága, hogy ez a tömegmozgalom a politikáról át fog csapni a vallás terére is, át a

* Unitárius Közlöny, 1915, 177—182.

gazdasági életre és végeredményben egész kulturánknak emberibb képet fog adni.

Vajjon mi felkészültünk e már arra a nagy harcra, melyet az emberiség akar megvívni a saját lelkéért, boldogulásáért, életbenmaradásáért? Vajjon gondolkoztunk-e már afölött, hogy az embernek ez a titáni harca közelebb hozhatná az egész emberiséget a mi eszméinkhez? Tettünk-e valamit annak érdekében, hogy eszméinket most e kritikus időpontban széles körben megismerjék?

E kérdésekre annyit tudok felelni, hogy mi lelkipásztorok semmit sem tettünk. Lehet, hogy itt benn a központban folynak a tanácskozások és tárgyalások, de mi ezekről semmit sem tudunk. Annyi tény, hogy más egyházak papjai az új alakulattal szemben szervezkednek és ép 3 héttel azelőtt *Giesswein Sándor*, kanonok, orsz. gyűlési képviselő, a ker. szocialisták feje felhívást bocsátott ki, amelyben felszólítja a római papságot a szervezkedésre, a tömörülésre. Ezek után nem lehet feltűnő, ha mi, mint a leghumánusabb, legliberálisabb egyháznak a szolgálai a szervezkedést, a tömörülést szintén megfontolásunk tárgyává tesszük.

Nemrégiben sok kartársammal találkoztam. Mindegyiknek a szavaiból észrevettem, hogy valami forr a lelkek mélyén. Talán a megújulás vágya, talán az elfojtott tevékenység lángrellobbanásának kezdete? Nem tudom mire vélni, de mindenesetre nem adhatok igazat annak az ősz, tapasztalatokban gazdag, öreg kartársunknak, aki előterjesztésemre egy kézlegyintést tett és azt felelte: „Szalmaláng az egész“. Nos, hát igazán kíváncsi vagyok, hogy csakugyan szalmaláng-e az, amely a szívek mélyén lappangva forr? Ha csakugyan az, kár volt ide feljöttünk.

De nem, nem hiszem, hogy szalmaláng volna csupán az, amely hivatalos és barátságos összejöveteleinkkor mindenkor kicsillanik és abban a mottóban összpontosul, hogy tennünk kellene valamit! S mert úgy látom, hogy ez nem lehet egyszerű szalmaláng, amely így spontán kiváltódik a lelkipásztori szívekből, bátor vagyok előbbi indítványomhoz egy újabbat csatolni.

Minden szellemi mozgalom írataival iparkodik magának híveket szerezni. Nekünk ilyen propaganda írataink, vagy lapunk

nincsen. Pedig arra feltétlenül szükségünk volna. Ha volna pl. egy modern vallási szemle, vagy *jövő vallása*, vagy *az ember vallása*, vagy nem tudom én milyen plauzibilis című havonként megjelenő lapunk, amelyet minden pályaudvaron, minden trafikban és könyvkereskedésben árusíthatnánk, nemde eszméink terjedését inkább elvárhatnók, mint így, ölbe tett kezekkel nézve a világ folyását. Tudnánk is ilyen lapot szerkeszteni és ha az egyetemes lelkész kör nem vállalná is a kiadását, ha tizen összeállunk is, máris nyélbe tudnók ütni a dolgot, ha megvan hozzá a kellő megértés, lelkesedés és áldozatkészség. Nem akarok ily irányú lap megindításának nagy horderejére, a megindítás módozataira és tartalmára bővebben kitérni, csak mint szerény kérdést tettem fel, hogy halljam erre vonatkozólag is az egyetemes lelkész kör közgyűlés becses véleményét.

*

Ezekután köszönöm szíves figyelmüket s kérem, hogy a közös munkára szervezkedjünk és fogjunk egymással testvéri kezét.

Tudomány és protestantizmus.

Irta : Vári Albert.

A tudományt önértékétől megfosztani s aztán az egyház szolgálatába állítani; annyi értéket tulajdonítani neki, amekkora erővel az egyház céljait előmozdítja; ellenben a dogmák szűk keretein túlfejlődő tudományt üldözni, arra átkot szórni, ellene sillabusokat kibocsátani, önfeláldozó apostolait inkvizíció elébe hurcolni s börtönbe vagy máglyára vinni, az egyházi embereket antimodernista esküre kényszeríteni; a Szent István akadémiát a felekezetieskedő tudomány érdekében megteremteni: mindezeket a katholicizmustól megszoktuk s katolikus álláspontról meg is tudjuk érteni. Ott a vallás és dogma egyet jelentenek. A dogmák csalhatatlan tekintéllyel hitelesítve fejezik ki az örök igazságot. A világ haladhat, az emberiség lelki világa átalakulhat, az ég és a föld elmúlhatik, de a dogmák mindörökre megmaradnak változatlanul. Azért a tudomány, ha élni akar, szabja magát a csalhatatlan dogmákhoz. Tiltott területen ne kalandozzék. A vallás kérdéseibe ne avatkozzék, hanem fogadja el azt, ami elő van írva s ha mégis józan értelme fellázadna egy vagy más tekintetben, akkor nyugtassa meg magát avval a régi elvvel : „Credo, quia absurdum“.

De mi a protestantizmus igazi lényege szerint? Tiltakozás a katholicizmusnak ezen merev változhatatlansága ellen. Tiltakozás a dogmák örök érvénye ellen. Tiltakozás az ellen, hogy a vallás külső alakja és belső tartalma összezavartassék. Itt nem a dogma, nem a szertartás, nem a külső cselekedetek, hanem a hit üdvözít. Itt az élet a fejlődésben, a haladásban áll. Az élettelen és hitelre nem találó dogmák csak mumiák, de nem arra valók, hogy a lelket megkössék, a fejlődést megállítsák s a tudományt diszkréditálják. Itt nem a dogmák vezetnek és irányítják a tudományt, hanem a tudomány fejleszti a dogmákat. Itt a